

Jaarverslag 2023

via natura

Inhoud

1. Inleiding door Ton Duffhues, voorzitter Via Natura	3
2. Projecten in uitvoering vanuit het Landschapsontwikkelingsplan 2015-2025.....	5
3. Biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw	8
4. Living Lab Ooijpolder – Groesbeek	9
5. Kansrijke ontwikkelingen voor meer biodiversiteit en meer landschap	11
6. Bestuur Via Natura.....	12
7. Vooruitblik 2024.....	13

1. Inleiding door Ton Duffhues, voorzitter Via Natura

Kennen, beleven én beschermen van natuur en landschap

Als voorzitter van Via Natura wil ik na bijna acht jaar wel bekennen dat het me nog steeds niet lukt om meer dan 3 à 4 vogels te herkennen aan hun geluid, verenpracht of vlucht. Met bomen heb ik niet zo'n probleem, maar met planten, schimmels, insecten weer wel. Je zal mij op zondagochtend tijdens het radioprogramma Vroege Vogels nooit horen over vogels die ik vroeger in het jaar dan ooit in mijn tuintje gesignaleerd heb of over de spontane groei van een zeldzame plant, bij mij in de straat. Overigens luister ik wel met plezier naar die mensen die in steeds grotere getalen in het openbaar getuigenis willen afleggen van hun kennis en verwondering over de natuur. Zouden zij ook *en masse* meedoen aan de nationaal georganiseerde tellingen van bijen en vlinders?

Deze vorm van 'citizen science' (burgerwetenschap) wint snel aan populariteit bij zowel wetenschappelijke onderzoekers als bij burgers. Niet alleen de doorgewinterde amateurecologen, botanici, biologen en geschoolde IVN'ers doen mee, maar ook mensen die zich zorgen maken over de natuur en het gewoon fijn vinden om een bescheiden bijdrage te leveren aan kennis over de 'staat van de natuur'.

Vogelspotters, bijenkenner, vlinderzoekers en andere natuurliefhebbers verzetten een hoop werk. Zij zorgen voor een onnoemelijke hoeveelheid data waar wetenschappers en professionele natuurbeschermers mee aan de slag gaan. Op hun beurt gaan zij dan analyseren, trends opsporen, monitoren, evalueren om vervolgens per soort (vogels, insecten, planten) en gebied (water, bodem) specifieke plannen en beleid te maken en prioriteiten te bepalen voor beheer, herstel en ontwikkeling. Dit is de basis van een rationele benadering van natuur en landschap.

Deze rationele benadering roept bij mij dubbele gevoelens op. Enerzijds wordt de kwaliteit van natuur en landschap uitgedrukt in ecologische waarden en via waarnemingen en metingen vooral kwantitatief vastgelegd. Deze data worden vervolgens ingezet om ze verankerd te krijgen in juridische regels en politieke besluiten. Bij de praktische toepassing van deze regels en besluiten ligt bureaucratie op de loer en is in zekere zin ook het economisch belang van de bedrijfstak natuurbescherming en landschapsinrichting gediend. Anderzijds gaat deze rationele benadering voorbij aan subjectieve beleving van natuur en landschap en de emotionele binding die veel mensen voelen. Die subjectieve beleving wil geenszins zeggen dat je niet van de natuur houdt als je geen vogels kunt spotten of planten determineren. Integendeel, een liefhebber van wandelen of andere recreatieve bezigheden in natuur en landschap beleeft en waardeert mogelijk de schoonheid, de rust en de afwisseling op een andere, persoonlijke manier.

Sommige mensen verlangen naar de wildernis en willen de natuur in die richting transformeren, het liefst ook met wolven en andere 'verdwenen' soorten en met zo weinig mogelijk hinder van mensen. Anderen willen het tegenovergestelde: de natuur als pretpark

en het landschap als een speeltuin. Tussen deze twee uitersten staan grote groepen mensen met een rijk geschakeerde beleving van natuur en landschap. De een legt een spiritueel accent en knuffelt bomen, de ander beleeft de natuur als plek om te vissen of paard te rijden. Sommige mensen kijken met een cultuurhistorisch oog en interesseren zich voor de invloed van de mens op natuur en landschap, anderen zijn vooral geboeid door de agrarische natuur van weilanden en akkers. De mensen die beroepshalve met of in de natuur en het landschap werken vormen een aparte categorie. Dat kunnen boeren zijn, maar ook mensen die hun brood verdienen met onderhoud, inrichting en bescherming van natuur en landschap. Hun beleving bestaat doorgaans uit een mix van functionele en zintuiglijk-esthetische waarnemingen. Een boer kan erg genieten van het afwisselende landschap van akkers, heggen en weiland en zich tegelijkertijd druk maken over het effect hiervan op zijn bedrijfsvoering. Hij kent de sensatie van zijn net geploegde akker maar maakt zich ook zorgen over het herstellend vermogen van zijn grond. Dezelfde combinatie geldt voor boswachters of terreinbeheerders: de opwinding over de ontdekking van een nieuw soort mos kan samen gaan met grote ergernis over de slechte conditie van het bos.

Het uitgangspunt van Via Natura is van meet af aan geweest: 'Het landschap is van iedereen'. Maar wat betekent dit voor ons werk in een roerig jaar als 2023, waarin de ogen op natuur en landschap zo verschillend gericht blijken te zijn? Media en politiek hebben de tegenstellingen tussen boeren en natuur en tussen platteland en stad flink opgevoerd. Voor Via Natura is dit een extra reden geweest om vast te houden aan onze koers, waarbij niet alleen de natuur zelf maatgevend en sturend is maar ook de beleving van de inwoners van Berg en Dal, de bezoekers van het gebied en ook de boeren en andere professionals die in en met de natuur werken. In onze visie heeft het weinig zin om strakke scheidingen aan te brengen tussen natuur en landbouw of te denken in scherpe tegenstellingen tussen platteland en stad. Het gaat er uiteindelijk om dat zoveel mogelijk mensen het belang inzien van een gebiedseigen, veerkrachtige natuur en landschap en daar als individu of in groepsverband een bijdrage aan willen leveren.

Deze koers heeft Via Natura in 2023 tot uitdrukking gebracht in een reeks activiteiten. Ze vallen allemaal onder de noemer 'bruggen bouwen, relaties leggen, communiceren en informeren'. Ze komen hierna aan de orde.

2. Projecten in uitvoering vanuit het Landschapsonwikkelingsplan 2015-2025

Participatieplan Biodiversiteitsplan gemeente Berg en Dal

De gemeente Berg en Dal heeft bureau Natuurbalans de opdracht gegeven om een biodiversiteitsplan op te stellen. Dit plan is tevens een actualisatie van het huidige Landschapsonwikkelingsplan. Via Natura heeft op verzoek van de gemeente een participatieplan opgesteld als onderdeel van dat biodiversiteitsplan in wording. Het hoofddoel hiervan is tweeledig: het belang van biodiversiteit onder de aandacht brengen van de inwoners van Berg en Dal én meer bekendheid geven aan de biodiversiteit die er al is en aan effecten van maatregelen tot herstel van biodiversiteit.

Figuur 1. Ecologische verbingszone en boerenlandpad in de Ooijpolder

Het participatieplan is opgebouwd langs drie sporen:

1. Campagne Natuurlijk Berg en Dal, waarin de communicatie over biodiversiteit is uitgewerkt. Er is een speciaal logo voor deze campagne ontwikkeld. Onder de noemer 'Natuurlijk Berg en Dal' zijn verschillende artikelen in de Rozet verschenen. Daarnaast heeft Via Natura in samenwerking met de gemeente of andere organisaties diverse activiteiten opgezet of geïnitieerd. Bijvoorbeeld op het gebied van ecologische bermbeheer.
2. Een vijfde Landschapsparade organiseren in de zomer van 2023 met als thema biodiversiteit, met een aanloop van enthousiasmerende activiteiten in het eerste half jaar van 2023.
3. Opzetten en organiseren van activiteiten in het tweede half jaar van 2023 die aansluiten bij het door de gemeente nog vast te stellen uitvoeringsprogramma van het biodiversiteitsplan

Campagne Natuurlijk Berg en Dal

In maart is met een eerste artikel in de Rozet de aftrap gegeven van [deze campagne](#). In de maanden daarna hebben we geprobeerd de campagne gezicht te geven.

Figuur 2. Logo van de campagne Natuurlijk Berg en Dal

Landschapsparade

Op zondag 25 juni 2023 vond de Landschapsparade plaats in en rond het Kulturhus in Beek. Het was een zeer warme dag en daardoor was de belangstelling iets minder groot dan verwacht. In de aanloop naar de Landschapsparade zijn verschillende activiteiten georganiseerd rond het thema biodiversiteit. De belangstelling hiervoor was groot. Op de website van de landschapsparade op 25 juni zijn de resultaten in een [terugblik](#) te zien. Ook deze vijfde Landschapsparade zou niet geslaagd zijn zonder de inzet van alle betrokken organisaties, de vrijwilligers en de mensen van het Kulturhus.

Figuur 3. Landschapsparade in de schaduw op het groene schoolplein van de Biezenkamp in Beek

Manifest en Bustour met raadsleden

In het blog biodiversiteit op de [website](#) van Via Natura is nog veel meer terug te lezen over de georganiseerde activiteiten. Onder meer over de bustour langs bijzondere plekken in de gemeente, die we samen met een aantal natuur- en landschapsorganisaties - verenigd in het zogenaamde 'Wylerbergoverleg' - hebben georganiseerd voor de raadsleden. Aan het einde van de tocht is aan de raadsleden een [manifest](#) aangeboden, dat de organisaties samen hebben opgesteld. Ondanks de verschillende rollen en soms ook afwijkende visies van deze organisaties blijkt uit het manifest dat we allemaal trots zijn op de kwaliteit van natuur en landschap in onze gemeente. We zijn ook bezorgd over de kwaliteit en veerkracht van dit groot gemeenschappelijk goed waarvoor we een gedeelde verantwoordelijkheid voelen. Bij alle grote maatschappelijke en ruimtelijke opgaves die de komende jaren ook in Berg en Dal spelen – woningbouw, energietransitie, stikstof, water - is het belang van natuur en landschap aan de orde. Daarom is het zaak bij alle plannen en ontwikkelingen oog te hebben voor de risico's die ze meebrengen voor de kwaliteit van natuur en landschap en die ook te benoemen. En bovenal te zorgen voor duurzame versterking van natuur en landschap als een belangrijk maatschappelijk doel op zichzelf.

Figuur 4. Raadsleden op veldtocht met groene organisaties

Pilot basiskwaliteit natuur door de soortenorganisaties

Naast drie andere gemeenten heeft ook gemeente Berg en Dal meegedaan aan de pilot basiskwaliteit natuur. De diverse soortenorganisaties waren inhoudelijk verantwoordelijk voor deze pilot. Via Natura heeft verschillende bijdragen geleverd, zoals het aangeven van het testgebied in de gemeente, het delen van het netwerk en het geven van tips voor de communicatie. In [dit blog](#) is meer te lezen. De afspraak is dat begin 2024 het uitgebreide rapport met de resultaten verschijnt.

Actualisatie Aquaductroute

De status van de Romeinse Limes van Unesco Werelderfgoed schept verplichtingen. Het beheer van dit erfgoed moet goed geregeld zijn. Aangezien Via Natura de projectleiding had bij de realisatie van de Aquaductroute in 2009, heeft de gemeente ons gevraagd nu de actualisatie te doen. Om aan een van de belangrijke voorwaarden van de Unesco status te

voldoen, blijft de [website](#) voorlopig in de lucht. Een opfrisbeurt zou zeker op zijn plaats zijn maar de informatie klopt nog steeds en is vooral geschikt voor de geïnteresseerde wandelaar.

De route 'van bron tot kraan' is gecontroleerd op onvolkomenheden en is bijgesteld. In 2023 heeft de buitendienst van de gemeente de route nagelopen en herstelwerkzaamheden uitgevoerd op basis van onze adviezen. De gemeente Nijmegen heeft dat ook gedaan op haar eigen grondgebied. Er was ook behoefte aan een aantrekkelijke wandelroute naar het beginpunt van de aquaductroute. Die is gerealiseerd waarbij vooral gebruik gemaakt is van een deel van de bij wandelaars zeer populaire N70 route. De communicatie over de route dient nog te worden aangepast. De gemeente, vanuit recreatie/toerisme en cultuurhistorie, pakt dit zelf op.

Figuur 5. De proefveldjes van het experiment van Living Lab met graskruidenmengsels die al dan niet zijn verrijkt met bodeminoculaat.

3. Biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw

In het najaar van 2022 is het project 'praktijkexperiment kruidenrijk grasland' gestart. Hierin werken we samen met het Louis Bolk Instituut, Living Lab Ooijpolder-Groesbeek, en de Ploegdriever. De bijeenkomsten hebben het karakter van een studiegroep met boeren en onderzoekers. Ze vinden zoveel mogelijk in het veld plaatst. De experimenten vinden plaats op een perceel grasland van een boer-deelnemer.

In diverse blogs uit 2023 valt iets te lezen over deze bijeenkomsten in het veld en de voortgang. Met name het [verslag van de evaluatiebijeenkomst](#) in november is erg informatief.

Voor alle deelnemers van de groep – boeren en onderzoekers – is het doorlopende thema van dit experiment het zoeken naar de balans tussen kruidenrijkdom en opbrengst van het grasland. Voor de meeste boeren-deelnemers betekent dit het verkennen van een andere manier van werken. De onderzoekers stimuleren het gesprek over biodiversiteit en met name dan de functionele biodiversiteit. Dit helpt de ondernemers om kritisch het experiment te volgen en inzichten op te doen over de biodiversiteit van de bodem onder hun ‘nieuwe’ [kruidenrijk grasland](#).

4. Living Lab Ooijpolder – Groesbeek

Langjarig onderzoek in het kader van herstel [deltaprogramma](#) biodiversiteit (agrarisch cultuurlandschap)

In 2021 hebben ondernemers en onderzoekers van de Radboud Universiteit de uitdaging opgepakt om kennis te ontwikkelen en te delen op weg naar herstel van biodiversiteit in samenhang met natuurinclusieve landbouw: het Living Lab onderzoek. De samenwerking tussen Via Natura en de onderzoekers kreeg een impuls door het toen al lopende project ‘grip op biodiversiteit’. Het Living Lab onderzoeksprogramma maakt deel uit van het nationale Deltaprogramma herstel voor biodiversiteit.

Het zogenaamde [Living labonderzoek Ooijpolder – Groesbeek](#) bestrijkt een periode van 5 jaar. Het betreft een uniek integraal onderzoek dat vanuit de volgende vier disciplines wordt uitgevoerd:

1. Ecologie
2. Bodemchemie en -biologie
3. Economie, bestuur en beleid
4. Sociale samenhang en netwerkvorming

Voor ons werkgebied heeft het Living Lab een grote meerwaarde. Het bouwt voort op de inspanningen die al jarenlang geleverd zijn om de kwaliteit van natuur en landschap te versterken. Door die ervaringen en de contacten van Via Natura met ondernemers kon het Living Lab een vliegende start maken. De onderzoekers konden meteen aan de slag. Dat is terug te lezen in de blogs van [augustus 2021](#) en [april 2022](#) en [juni 2022](#).

In 2023 heeft het Living Lab een [eerste presentatie van de resultaten](#) verzorgd ter bespreking met de boeren-deelnemers. Hun constructief-kritische houding hebben de onderzoekers weer gescherpt in hun gedachten en onderzoeksvragen. Het bleek lastig te zijn om concrete antwoorden te geven op vragen van de boeren. Zij wilden vooral ook graag weten hoe ze zelf scoorden op het gebied van biodiversiteit. Een bevredigend antwoord kregen ze niet altijd want de onderzoekers benadrukten de complexiteit van het vraagstuk van biodiversiteit. Onderzoekers van het Living Lab hebben ook een actieve bijdrage geleverd aan het project Praktijkexperiment Kruidenrijk Grasland.

Inspiratiebijeenkomst

De onderzoekers die voornamelijk kijken naar de sociale netwerken en onderlinge communicatie, hebben in maart 2023 een drukbezochte [inspiratiebijeenkomst](#) georganiseerd voor een groep genodigden en belangstellenden. Enkele boeren leverden een persoonlijke bijdrage in de vorm van een korte schets van hun inzet ter versterking van de biodiversiteit op het eigen bedrijf. Daarnaast kwamen twee bekende experts aan het woord: professor Jan Douwe van de Ploeg en 'stikstofprofessor' Jan-Willem Erisman. Iedereen zat op het puntje van de stoel. De gedeelde en toch wel hoopvolle conclusie was dat het van essentieel belang is om samen de problemen aan te pakken en om dit vanuit het gebied zelf te organiseren. Diverse regionale voorbeelden uit Nederland passeerden de revue: Schiermonnikoog, De Friese Wouden, maar ook ons eigen werkgebied. Is er dan in ons werkgebied sprake van toch wat minder polarisatie en van een meer constructieve houding van alle partners om naar de toekomstgerichte oplossingen te zoeken? De tijd zal het uitwijzen.

Figuur 6. William Nillesen reageert op een vraag uit de zaal tijdens de inspiratiebijeenkomst. Zijn mede-panelleden zijn (van links naar rechts) Mieke van den Hengel (niet zichtbaar), Jan Douwe van der Ploeg, Herbert Verploegen, Charles Jeuken, Jan Willem Erisman.

Basteicafé

In het Natuurmuseum De Bastei te Nijmegen vond in mei 2023 een bijeenkomst plaats over het onderwerp '[landbouw, biodiversiteit en consumenten](#)'. Deze bijeenkomst sloot goed aan bij een vraagstuk dat zowel boeren als burgers bezighoudt in het kader van de onafwendbare landbouwtransitie. Hoe krijgen we consumenten zover om de producten te kopen van boeren die naar alternatieven zoeken en meer natuur inclusief werken?

5. Kansrijke ontwikkelingen voor meer biodiversiteit en meer landschap

De Groene Mantel

Bijna elke excursie waar we onze ervaring met de ontwikkeling van groenblauwe dooradering delen, leidt tot nieuwe kansen en mogelijkheden om die ook te verzilveren. Beleidsmakers en bestuurders zijn in 2023 meer dan ooit tevoren op zoek naar manieren om de vele opgaven in het buitengebied te realiseren en met elkaar te combineren. Voor de [Groene Metropool Regio](#) is de kreet: meer woningen, meer groen. Het lijkt tegenstrijdig, maar toch moeten de handen ineengeslagen worden.

Zo heeft een wethouder van de gemeente Wijchen naar aanleiding van de [regiosafari](#) en een presentatie van Via Natura in januari het initiatief genomen om met vijf gemeenten samen een ambitieus plan te ontwikkelen. De vijf gemeenten - Beuningen, Druten, Berg en Dal, Heumen en Wijchen – hebben de koppen bij elkaar gestoken om met steun van de Groene Metropool Regio en het Living Lab Ooijpolder- Groesbeek een projectplan op te stellen gericht op groenblauwe dooradering in de geest van wat in ons werkgebied al grotendeels gerealiseerd is. Dit plan is bij de provincie Gelderland voorgedragen als zogenaamd koploper-project.

Figuur 7. Regiosafari

In het najaar van 2023 is in feite het gebiedsproces rond de 'Groene Mantel' al gestart. De afdeling ZLTO Rijk van Nijmegen en het Collectief Rivierengebied hebben zich ook aangesloten bij het plan. Via Natura en Living Lab zitten in de projectgroep en staan klaar om de plannen verder uit te werken. Ze willen hun kennis en ervaring inzetten om de ambitie van de Groene Mantel om te werken in een praktisch uitvoerbare 'gebiedsofferte'. Dit gebeurt dan samen met alle partijen die nodig zijn voor de uitvoering van de plannen.

6. Bestuur Via Natura

In 2023 is de samenstelling van het bestuur ongewijzigd gebleven en bestaat nu uit de volgende personen. Ton Duffhues (voorzitter), Henk-Jan Kooij, Natasja Giesberts, Michel Hengst (penningmeester), en Teun Timmermans (secretaris).

Het bestuur is vijfmaal bijeen geweest, waarbij zoals in de jaren daarvoor een bepaalde cyclus van onderwerpen de revue is gepasseerd: jaarplan, jaarrekening en begroting, werkplan van de coördinator, deelname aan projecten, gemeentelijk partneroverleg, overleg met de wethouder en ambtenaren van de gemeente, deelname aan het Wylerbergoverleg met andere 'groene' organisaties uit de gemeente, contacten met diverse andere organisaties en instellingen in de regio – bijvoorbeeld in het kader van de Groene Metropool Regio Arnhem – Nijmegen en de 'Groene Mantel' met 5 gemeenten in het Rijk van Nijmegen. En niet te vergeten de contacten met de onderzoekers van de Radboud Universiteit die werken voor het Living Lab Biodiversiteit.

Het overgrote deel van het werk is uitgevoerd door Tiny Wigman. Zij vervult een spilfunctie binnen en buiten Via Natura en is steun en toeverlaat van het bestuur. In de loop van vele jaren heeft ze een uitgebreid netwerk opgebouwd in en buiten de regio. Ze is tegelijk secretaris van het bestuur, aanspreekpunt én ambassadeur van Via Natura en is de spil van veel activiteiten.

Het bestuur heeft in 2023 de eerste stappen gezet om de continuïteit te waarborgen. Tiny zal zich gefaseerd terugtrekken uit Via Natura. Ze blijft in 2024 betrokken bij projecten als het Living Lab, maar zal de meeste activiteiten overdragen aan een opvolger. Het bestuur heeft die opvolger gevonden in de persoon van Linda Heijmans. Zij woont in het gebied, is van beroep landschapsonwerper en heeft zich in 2023 al enigszins kunnen inwerken. In 2024 loopt de bestuurstermijn van twee bestuurders af. Daarom is in 2023 gestart met het opstellen van een profielschets en een verkenning van mogelijke kandidaten.

7. Vooruitblik 2024

Ook in 2024 zullen we merken dat in gesprekken en plannenmakerij rond natuur en landschap onderlinge meningsverschillen, uiteenlopende visies en gevoeligheden naar boven komen. De perikelen rond de Europese Natuurherstelwet zijn hiervan een illustratie. Dat geldt ook voor de aarzelingen van nationale en provinciale overheden ten aanzien van het stikstofbeleid. Toch constateren we als Via Natura dat steeds meer mensen intrinsiek gemotiveerd zijn om een steentje bij te dragen aan de kwaliteit van natuur en landschap in hun omgeving. Het lijkt steeds minder mensen onverschillig te laten. Ze laten vaker hun zorgen horen over de staat van natuur en landschap, zowel dichtbij huis - in tuinen, parken en woonwijken – als wat verder weg in bossen, weilanden, akkers, watergangen en dijken. We willen als Via Natura gehoor geven aan die zorgen én die positieve signalen door die mensen en hun organisaties bij elkaar te brengen en te betrekken bij praktische projecten op het gebied van biodiversiteit. Dat gaan we onder meer doen vanuit de rol die Via Natura in 2024 krijgt bij onder meer de uitvoering van het biodiversiteitsplan van de gemeente Berg en Dal en de bijdrage aan het gebiedsproces van het Groene Mantel project. We houden vast aan onze aanpak: bruggen bouwen, relaties leggen, informeren en communiceren.

© 2024 Stichting Via Natura

<https://www.vianatura.nl>

